

Profesor dr hab. Jerzy Jasiński
1930-1998

Dnia 14 X 1998 r. zmarł wybitny polski kryminolog, redaktor naczelny „Archiwum Kryminologii” prof, dr hab. Jerzy Jasiński. Kontakt z kryminologią nawiązał bezpośrednio po studiach, biorąc udział w pierwszych powojennych badaniach kryminologicznych prowadzonych w zespole kierowanym przez prof. Batawię. Udział ten polegał na przeprowadzeniu wywiadów w rodzinach ówczesnych nieletnich przestępców; były to więc doświadczenia płynące z indywidualnego kontaktu z popełniającą przestępstwa jednostką i jej środowiskiem. Cały późniejszy kierunek prac badawczych prof. Jasińskiego miał jednak zupełnie inny charakter - koncentrował się na przestępczości jako zjawisku masowym; w każdym masowym zjawisku społecznym jednak splatają się uwarunkowania makrospołeczne i indywidualne, można przypuszczać, że ten początek drogi naukowej mógł mieć pewne znaczenie dla głębokiego zrozumienia problemów kryminologicznych, które cechowały prace prof. Jasińskiego.

W Jego dorobku naukowym dominowały empiryczne prace badawcze poświęcone charakterystyce i dynamice przestępczości w Polsce, podejmowanym wobec tej przestępczości reakcjom a także przewidywaniu przyszłego kształtu przestępczości. Badania te opierały się przede wszystkim na danych statystyki milicyjnej i sądowej, niezwykle wnikliwie i rzetelnie przez prof. Jasińskiego analizowanych w sposób bardzo krytyczny, wykazujący różne ograniczenia w ich wykorzystywaniu, wskazujący, że ujawniane w statystyce przemiany w nasileniu przestępczości mogą nie odzwierciedlać wcale zmian rzeczywistych, że kryć się za nimi mogą różne zmiany w uregulowaniach prawnych, w rozwiązaniach organizacyjnych itd., które należy brać pod uwagę, a które sprawiają że dane statystyczne dalece odbiegają od rzeczywistości społecznej, którą mają opisywać. Twierdzenia te mogą się wydawać współczesnym kryminologom dość oczywiste, trzeba jednak zdawać sobie sprawę, że to właśnie prace prof. Jasińskiego torowały drogę zrozumieniu tych problemów w polskiej kryminologii.

Omawiane w kolejnych tomach „Archiwum Kryminologii” wnikliwe i rzeczowe analizy istniejącego stanu przestępczości - jej rozmiarów, struktury, dynamiki, rozmieszczenia terytorialnego, miały wielkie znaczenie społeczne. Rozmiary przestępczości, zagrożenia przez nią stwarzane stanowią stale - także i obecnie - problem naładowany silnymi emocjami, szczególnie podatny na presję i manipulacje polityczne. W przedstawianych przez prof. Jasińskiego szczegółowych informacjach i analizach tego zagadnienia odczytać można wskazanie na potrzebę racjonalnego, przemyślanego, opartego na rzetelnej wiedzy podejścia do tych problemów. Prace te ukazywały rzeczywisty obraz przestępczości, pozwalały na poszukiwanie jej makrospołecznych uwarunkowań, ukazywały związane z nią zjawiska patologii społecznej. Miało to duże znaczenie dla polityki społecznej i dla polityki karnej, która zresztą była przedmiotem oddzielnych badań prof. Jasińskiego.

Starał się udzielić w nich odpowiedzi na pytanie o punitivność naszego systemu karnego. Odpowiedź tę otrzymywał poprzez analizę zasad sądowego wymiaru kary zawartych w przepisach obowiązującego kodeksu karnego i w zaleceniach Sądu Najwyższego. Przede wszystkim jednak odpowiedź tę dawały badania rodzajów i wymiarów kar orzeczonych u nas w dłuższych okresach czasu. Uzyskane wyniki (dotyczące zwłaszcza okresu lat siedemdziesiątych) wskazywały na znaczną punitivność naszej polityki karnej, której nie uzasadniały rozmiary przestępczości ani jej powaga. Prof. Jasiński postulował przemyślenie i reorientację tej polityki, unikając jednocześnie zalecenia łatwych rozwiązań i dawania gotowych recept. Wskazywał na niespójność polityki karnej lat osiemdziesiątych, którą charakteryzowało systematyczne zaostrenie kar, a następnie ich łagodzenie kolejnymi aktami amnestyjnymi. Krytykował obligatoryjność obostrzenia kar związaną z powrotnością do przestępstwa. Sygnalizował problem znacznego u nas, w poprzednim okresie, przeludnienia więzień, związany ściśle z punitivnością całego systemu.

Przewidywanie kształtu przyszłej przestępczości jest niezbędne dla podejmowania racjonalnych działań profilaktycznych i wyznaczania kierunków polityki karnej. Prof. Jasiński podjął próbę zarysowania trendów prawdopodobnych zmian w rozmiarach i charakterze przyszłej przestępczości w Polsce na podstawie analizy przewidywanych zmian społecznych i gospodarczych. Wyrażał przekonanie, że „o tym, jaka będzie u nas przestępczość, decydować będzie to, co dzieło się będzie w całym społeczeństwie, a nie w orbicie bezpośredniego działania aparatu wymiaru sprawiedliwości”. Uwzględniał w swoich przewidywaniach czynniki demograficzne, ekonomiczne, warunki życia w środowisku miejskim, rozwój motoryzacji, postęp techniczny, wzrost stopy życiowej społeczeństwa, wymiar czasu wolnego, konsumpcję alkoholu. Za pracę na ten temat „Przewidywanie przestępczości jako zjawiska masowego” otrzymał nagrodę Wydziału I Nauk Społecznych PAN im. L. Petrażyckiego.

Prof. Jasiński uważał, że jeśli nie zahamuje się u nas wzrostu spożycia alkoholu, nierealne będzie zmniejszenie rozmiarów przestępczości. Problem spożycia alkoholu i jego społeczno-kulturowych determinant był przedmiotem Jego systematycznie ponawianych ogólnopolskich badań ankietowych, których wyniki opublikował w licznych artykułach i publikacjach książkowych. Badania te ukazywały rozmiary spożycia, jego koncentrację u pewnych kategorii pijących, obyczajowo przyjęte wzory picia, postawy społeczne wobec picia. Bardzo istotne wydaje się podkreślenie w uzyskanych wynikach ambiwalencji tych postaw - permissywnego stosunku wobec picia przy jednoczesnym potępieniu związanych z nim ekscesów, co jest niekorzystne dla profilaktyki alkoholowej. Ważne wydaje się również wykazanie, że w świadomości osób dużo pijących satysfakcje i korzyści, jakie daje picie, przeważają nad jego przykrymi konsekwencjami.

Nie tylko badania empiryczne składały się na dorobek naukowy prof. Jasińskiego. Ważne miejsce zajmują w nim również prace o charakterze teoretycznym - o teoretycznych i moralnych aspektach kary śmierci, której był zdecydowanym przeciwnikiem, o koncepcji kryminologii jako nauki, o pojęciu patologii społecznej, o teoretycznych problemach prognozowania w kryminologii.

Bardzo ważne miejsce w tym dorobku zajmuje również metodologia badań kryminologicznych. Prace Jego cechował niezwykle wysoki poziom metodologiczny. Rozważane były argumenty, jakie przemawiały za zastosowaniem konkretnej metody i konsekwencje, jakie to mogło mieć dla otrzymanych wyników. Dużą wagę przywiązywał do precyzyjnej definicji używanych pojęć. Podkreślał, merytoryczne znaczenie stosowanych w badaniach kryminologicznych metod oraz metod użytych do gromadzenia oficjalnych danych statystycznych, z których korzystają kryminolodzy. W każdej właściwie Jego pracy empirycznej bardzo dużo miejsca zajmują rozważania o charakterze metodologicznym nie tylko ze względu na merytoryczne znaczenie tych problemów, ale i dlatego, iż w trakcie własnych badań, gdy się samemu je przeprowadza, „wiele problemów metodologicznych ukazuje się z całą wyrazistością”.

Syntetycznym podsumowaniem dorobku kryminologii polskiej do końca lat siedemdziesiątych, a zwłaszcza badań Zakładu Kryminologii INP PAN, były prace zbiorowe, które ukazały się pod Jego redakcją poświęcone zagadnieniom nieprzystosowania społecznego i przestępczości w Polsce (publikowane także w jęz. angielskim).

Kryminologia jest nauką o charakterze interdyscyplinarnym, zajmuje się bowiem problemami z zakresu różnych dyscyplin naukowych. W działalności prof. Jasińskiego ta interdyscyplinarność ma charakter szczególnie wyrazisty. Wiąże się to nie tylko z faktem, że poruszał on w swojej naukowej działalności kryminologicznej problemy prawne, kryminalno-polityczne, socjologiczne, etyczne, związane z polityką społeczną itd. Żywo zainteresowani również wynikami Jego i poglądami byli przedstawiciele różnych dyscyplin - Jego prace publikowane były w periodykach prawniczych, socjologicznych, psychologicznych, psychiatrycznych. Był nie tylko członkiem Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. Prof. St. Batawii, Towarzystwa Naukowego Prawa Karnego (był członkiem Zarządu głównego) i Stowarzyszenia Penitencjarnego „Patronat” (członek Zarządu). Brał udział w pracach różnych towarzystw naukowych zrzeszających przedstawicieli innych dyscyplin: Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego. Był przewodniczącym Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Socjologicznego (w latach 70-tych), członkiem jego Zarządu Głównego (1978-1992) i twórcą Statutu PTS. Był członkiem korespondentem Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego i vice-przewodniczącym Komisji ds. Etyki Zawodowej PTP.

W dorobku prof. Jasińskiego nie można pominąć jego działalności dydaktyczno-wychowawczej. Były to wykłady z kryminologii na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, na Studium Podyplomowym na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego na Studium Zaocznym Wydziału Prawa Uniwersytetu Gdańskiego oraz na Studiach Doktoranckich przy Instytucie Państwa i Prawa PAN. Były to liczne konsultacje udzielane kolegom z Zakładu Kryminologii i z Instytutu Nauk Prawnych, a także wielu innym osobom, które się o to do Niego zwracały. Były to recenzje prac naukowych, rozpraw doktorskich i habilitacyjnych, projektów badawczych i sprawozdań z realizacji badań. Oceny formułowane w tych recenzjach były surowe, wymagania stawiane ich autorom - bardzo wysokie, co miało niewątpliwie znaczenie wychowawcze. Prof. Jasiński był również promotorem w kilku przewodach doktorskich. Prowadził badania i wykłady (jako Visiting Professor w latach 1979-1990) na Uniwersytecie w Kyoto, Cambridge, w Uppsali i Uniwersytecie Berkeley w Kalifornii (USA).

Przypomnieć trzeba również o pracach związanych z organizacją i rozwojem życia naukowego w Polsce. Zaliczyć do nich trzeba udział w charakterze wieloletniego eksperta i autora w pracach Komitetu Badań i Prognoz „Polska 2000”, Komitetu Badań „Polska w XXI wieku” przy prezydium PAN, uczestnictwo w Komitecie Rehabilitacji PAN.

Był w latach 70-tych członkiem powołanego przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej Zespołu ekspertów ds. zmniejszania zagrożeń dla zdrowia związanych z nadużywaniem alkoholu. W latach 90-tych uczestniczył, a przez pierwszą 3-letnią kadencję był jej przewodniczącym. W Radzie ds. Badań nad Problemami Alkoholowymi powołanej przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej. Przewodniczył Radzie Programowej do Badań nad Problemami Związanymi z Alkoholem, był członkiem w Zespole Koordynującym Problem Międzyresortowy „Zdrowotne i społeczne problemy związane z alkoholizmem” oraz Centralnym Programie Badawczo-Rozwojowym „Zapobieganie skutkom alkoholizmu i narkomanii”.

Przewodniczył jury nagrody im. Hugona Steinhausa.

Przed wszystkim jednak wymienić trzeba kierowanie przez wiele lat Zakładem Kryminologii Instytutu Nauk Prawnych PAN.

Doświadczenie i wiedza prof. Jasińskiego były wykorzystywane nie tylko w środowisku na-

ukowym, ale i w praktyce społecznej. Był czynnym członkiem NSZZ „Solidarność” i ekspertem Regionu Mazowsze, członkiem Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie. Był członkiem Rady Legislacyjnej i członkiem Krajowej Rady Sądownictwa, był wieloletnim ekspertem Senackiej Komisji Praw Człowieka i Praworządności, był sędzią oraz vice-przewodniczącym Trybunału Stanu był głównym specjalistą w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej Ministerstwa Sprawiedliwości.

Miał również duży wkład w prace legislacyjne. Od początku lat 70-tych włączył się w prace Zespołu przygotowującego projekt ustawy o ochronie zdrowia psychicznego i uczestniczył w pracach nad tą ustawą aż do jej uchwalenia w 1994 r.; szczególnie był Jego wkład w prace nad ochroną praw osób chorych psychicznie.

Był członkiem Komisji do spraw Reformy Prawa Karnego (Zespół Prawa Karnego Wykonawczego).

Był nie tylko redaktorem naczelnym „Archiwum Kryminologii”, ale brał także udział w komitetach redakcyjnych „Alkoholizmu i Narkomanii”, „Przeglądu Więziennictwa Polskiego”. „Państwa i Prawa” (przez szereg lat prowadził dział prawa karnego).

Jako redaktor naczelny „Archiwum Kryminologii” zainicjował i zrealizował opublikowanie w „Archiwum”: Reguł, Wskazań i Zaleceń ONZ i Rady Europy dotyczących obszaru wymiaru sprawiedliwości, sądownictwa i postępowania z przestępcami - ukazują się począwszy od tomu XVI „Archiwum” wydanego w 1990 r. Również z jego inicjatywy ukazują się artykuły analizujące instytucje i orzecznictwo sądów okresu stalinowskiego w Polsce.

Prof. Jasiński odgrywał również znaczącą rolę w międzynarodowym środowisku kryminologicznym. Był członkiem Zarządu Międzynarodowego Towarzystwa Kryminologicznego (1990-1994). W latach siedemdziesiątych był vice-przewodniczącym Komitetu Badawczego Socjologii Zachowań Dewiacyjnych i Kontroli Społecznej Międzynarodowego Towarzystwa Socjologicznego (ISA), był przedstawicielem Polski na dorocznych zebraniach Komisji Zapobiegania Przystępczości i Wymiaru Sprawiedliwości Rady Społeczno-Gospodarczej ONZ, był członkiem polskiej delegacji na IX Kongres Narodów Zjednoczonych poświęcony Zapobieganiu Przystępczości i Postępowaniu z Przystępcami w Kairze w 1995 r., był uczestnikiem i referentem posiedzeń Komitetu Zgromadzenia Rady Europy ds. Problemów Przystępczości, a w 1997 r. został powołany na członka Biura tego Komitetu.

Ostatnia książka, którą redagował, był jej pomysłodawcą i autorem tłumaczeń, to: Standardy prawne Rady Europy - zalecenia odnoszące się do organizacji wymiaru sprawiedliwości, postępowania i orzekania przed sądem (wydana przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości). Praca ważna i bardzo potrzebna - właśnie w momencie - koniecznej reformy organizacji pracy sądów.

Z Instytutem Wymiaru Sprawiedliwości związany był ściśle od kilku lat jako członek Rady Naukowej, autor i recenzent koncepcji i opracowań tam tworzonych.

Wyliczone tu prace nie stanowią ich pełnego wykazu. Istotne jednak wydaje się to, że prof. Jasiński odegrał bardzo znaczącą rolę w każdym obszarze swojej działalności, wnosił tam poważny wkład rzetelnej pracy, wielkiej wiedzy, przemyślanych i z odwagą głoszonych poglądów, stanowił autorytet etyczny.